

Studium sociologie na FF UK - stav a perspektiva

V situaci, kdy doslova pod jednou střešou Univerzity Karlovy koexistují dvě pracoviště oborová připravující sociology a další svým zaměřením příbuzná (na dalších fakultách i v rámci fakulty filozofické - např. kulturologie, zčásti andragogika a sociální práce), je nutno definovat profil katedry sociologie FF v širším referenčním rámci. Na základě tradic pěstování sociologie na FF UK i dohod akceptovaných sociologickou obcí připadá katedře úkol připravovat absolventy magisterského studia oboru sociologie pro náročnou a plně kvalifikovanou práci, které předpokládá i podíl na jeho rozvíjení formou práce vědecké. Tomu pak odpovídá akcent na studium hlubokých teoretických a metodologických otázek oboru, na širší humanitní profil absolventa. Třetí specifický rys představuje orientace na dvouoborové studium, které jiná pracoviště fakticky nenabízejí. Ve vzdělávací nabídce naopak hraje roli spíše jen okrajovou studium bakalářské, které v sociologii inklinuje všeobecně spíše k přípravě specialistů v rovině aplikace (administrativa, aplikovaný výzkum, žurnalistika apod.).

Zaměření vlastní badatelské činnosti spočívá rovněž v rovině základního výzkumu, a to opět především v rovině teoretické a metodologické, kde je role katedry naprosto nezastupitelná (viz třeba její podíl na slovníku), včetně jinde chybějících mezioborových vazeb, především na filozofii, ale i na další obory (psychologii, historii, lingvistické obory atd.).

Z hlediska organizačního a ekonomického to umožňuje rozvíjet katedru jako pracoviště spíše střední velikosti bez rozsáhlejších složek sloužících provádění velkých empirických šetření nebo dokonce aplikačního servisu. Výhodou tohoto řešení bude značná efektivnost: počet učitelů i celkové náklady na přípravu jednoho absolventa mohou být podstatně nižší než jinde při zachování vysokého standardu její úrovně. Na druhé straně i skromnější zastoupení úsekových sociologií vytvoří solidní podmínky např. pro získávání grantů a pro podporu hlavního zaměření pracoviště.

I z hlediska počtu přijímaných studentů by mělo jít o pracoviště spíše exkluzivní (20-30 studentů za rok), které využívá nesporně atraktivnosti mezioborového studia (v roce 1993/94 se o přijetí ucházelo přes 500 zájemců) k výběru kvalitních uchazečů o studium. Jejich předpoklady umožňují využití otevřeného a flexibilního studijního programu, který počítá s volitelností vzdělávací dráhy, se samostatností a aktivitou studentů.

V tomto pojetí zřejmě katedra nezůstane jediným pracovištěm připravujícím sociology, jejichž uplatnění na trhu práce je velmi perspektivní. Měla by jakožto nezastupitelná komponenta zdravě konkurenčního prostředí (ve kterém se ostatně v posledních letech úspěšně etablovala) zajišťovat kontinuitu a rozvoj sociologického myšlení především jako vědního oboru, což zahrnuje i významné působení v oblasti postgraduálního doktorandského studia, k němuž má akreditaci.

Sociologie na FF UK

Na katedře v poslední době stoupá podíl dvouoborového studia, zejména kombinací s psychologií a s jazyky, s demografií (na PřF). Studium proto musí počítat s několika variantami profilace studentů:

1. Orientace na teorii a na vědeckou dráhu (k tomu směřují kombinace s filozofií, historií, estetikou).
2. Orientace na výzkum ve smyslu vysoce kvalifikovaných aplikací, poradenství, expertní činnosti.
3. Orientace spíše na pedagogickou dráhu či veřejný sektor (nikoli ve smyslu vysloveně učitelského studia, na druhé straně ovšem nikde nevznikají tak příznivé podmínky pro tuto specializaci).
4. Pojetí sociologie jako spíše široce kulturně orientovaného doplňku k jiné specializaci (např. překladatelství).

Krom toho by katedra měla zajišťovat výuku základů sociologie pro další obory (např. psychologie, pedagogika), případně specializované kursy (politologie, andragogika). Katedra nabízí prakticky všechny formy studia včetně doplňkového.

Studijní program je založen na třech oborových blocích, jež jsou všechny zastoupeny i u státních závěrečných zkoušek.

Čtvrtou skupinu tvoří další společenskovědní disciplíny (ve formě obligatorních základů či ve 2. cyklu jako volitelné přednášky). Základní tři tematické bloky se člení na:

1. teorii a dějiny sociologie
2. metodologický blok (včetně logiky, statistiky apod.)
3. úsekové (oborové) sociologie.

Ty musí být zastoupeny v rozumné proporcii (odhadem 40:25:35), jakkoli vybavenost bloku teoretického by měla být větší. Vyvážená by měla být i nabídka volitelných kursů, jež převažují ve druhém cyklu. Zde jsou a budou - doufáme, že stále hojněji - využívání externisté v návaznosti na zájem studentů. Některé oblasti by mohly být kryty spoluprací s dalšími katedrami FF UK (např. politologie, kulturologie), abychom se vyhnuli zbytečným duplicitám.

Naše pojetí sociologie se nechce lomit přes linii teorie versus empirie. Oborové sociologie by měly mít teoretický základ, plní funkci spíše úvodní než specializační, jsou ostatně volitelné. Na druhé straně jde o to, aby sociologie nereflektovala jen sama sebe (v metateoretické poloze), ale sociální realitu způsobem, který dnes otevírá cestu do světa. Programově asymetrické pojetí (s dominující nebo přesněji zprostředkující úlohou teorie a

metodologie) by mělo ovlivnit úvahy o vnitřním členění katedry, které se mohou časem zaktualizovat. Při zřízení dalšího ústavu (těch „sociologických“ je ovšem v Praze hned několik) by jednotlivá oddělení či semináře nemohly garantovat rozvoj ucelených „oborů“, měly by reprezentovat spíše badatelské týmy. Základním cílem je spíše kultivovaně předvádět studentům různé typy sociologického myšlení, než je jakkoli „profilovat“. Tím spíše to musí platit ve vztahu k učitelům.

Sociologii charakterizuje, jak známo, pluralita paradigmat. Prospěje jí proto jak její zastoupení na různých pracovištích, tak i vnitřní diferenciaci v rámci jedné katedry. Katedra prošla dosti zásadní personální a koncepční obměnou v roce 1990, nyní stojí před úkolem rozvíjet se spíše evolučně, arciť velmi dynamicky. Ani uvažované změny v pojetí výuky v jednotlivých blocích zřejmě nebudou v brzké době znamenat výrazný odklon od již dříve dohodnuté a průběžně naplňované strategie rozvoje sociologie na FF UK. Diplom absolventa prostě musí být srovnatelný s českým i evropským standardem, katedra pak pracovištěm, které o sobě dává vědět především výsledky své pedagogické a vědecké práce.

Jiří Buriánek

Je zájem o sociologické vzdělání?

Soudě podle poměru uchazečů a přijatých k řádnému studiu sociálních věd na českých vysokých školách by bylo možno na otázku uvedenou v titulu jednoznačně odpovědět: „ano“. Nebylo by to však přesné a dostačující - současnou vzdělávací nabídku ani poptávku nelze totiž považovat za normální. Poptávka po tomto typu vzdělávání je deformována řadou dobových skutečností (mimo jiné nízkou mírou nezaměstnanosti absolventů). Rovněž vzdělávací nabídka jde svou zvláštní cestou omezována na jedné straně nedostatečně flexibilními kapacitami státních vzdělávacích institucí a na straně druhé i neochotou rozšiřovat počty studentů příslušných vysokoškolských oborů s odvoláním se na „odpovědnost za budoucí uplatnění absolventů“, což je

zjevně socialistické reziduum v našich hlavách. Objektivnější pohled na poptávku po znalostech a dovednostech sociálních věd poskytuje informace, které vycházejí z různých forem placeného vzdělávání, které nabízejí inovaci dříve získaných společenskovědních znalostí nebo rozšíření dosavadního (technického, přírodovědního aj.) vzdělání o prakticky potřebné poznatky sociálních disciplín.

Autoři tohoto textu se v posledních letech pokusili vytvořit určitý model postgraduálního vzdělávání, který je za úplaty nabízen lidem (především manažerům a specialistům), kteří ve svých současných profesionálních pozicích cítí potřebu doplnění svých znalostí o soudobé poznatky sociologie, psychologie, managementu a dalších disciplín. Dvou- až třísemestrové kursy, které jsou kombinací korespondenčního studia a skupinových soustředění